

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»

ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.
— Karl Joël τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel. — Ernst Hoff-
man τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank,
τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero τακτ.
καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης. — Ραφ. Δήμου, καθ. τοῦ Πανε-
πιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμ. — Κ. Τριανταφυλλόπου-
λος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust
ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμαδὸς σύμβου-
λος ἐπικρατείας. — Χ. Τζωρτζόπουλος ἔκτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης. — Franz Boehm ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg
— Παν. Κανελλόπουλος ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Κωνσταν-
τῖνος Τσάτσος ἔκτ. καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδωρα-
κόπουλος ὑφηγ. Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης. — Θεμ. Τσάτσος ὑφηγ.
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΡΩΝ 41

1933

φανισθεισῶν ἠπειρίων διὰ τῶν ὁποίων νὰ ἐπικοινωνήσῃ κάποτε μεταξὺ τῶν τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ὁ κ. Rosa φρονεῖ ὅτι διὰ τῆς περὶ ὀλογενέσεως θεωρίας του ἐξηγοῦνται ἱκανοποιητικῶς τὰ φαινόμενα ταῦτα.

Πρὸς ὑποστήριξιν τῶν θεωριῶν του ὁ συγγραφεὺς δίδει πλεῖστα ὄσα στοιχεῖα, τὰ ὅποια ὅμως ὡς ἐκ τοῦ ἐντελῶς εἰδικοῦ αὐτῶν χαρακτηρὸς εἶναι ἀδύνατον νὰ σταθμίσωμεν διὰ νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀποδεικτικῆς αὐτῶν δυνάμεως.

H. Kelsen: La justice platonicienne.

Ἐν τῇ Revue Philosophique ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον λίαν ἐνδιαφέρον ἄρθρον ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης κατὰ Πλάτωνα ὁ γνωστὸς γερμανὸς καθηγητὴς H. Kelsen· τῷ ἄρθρῳ τούτῳ δίδομεν κατωτέρω σύντομον περίληψιν:

Τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος, λέγει ὁ κ. Kelsen, χαρακτηρίζει ῥιζικὸς δυῖσμός. Ἀπὸ ὁποιανδῆποτε πλευρῶν καὶ ἂν τὴν ἐξετάσωμεν εὐρίσκωμεν ἐν αὐτῇ βαθεῖαν διαιρέσιν. Ὁ Πλάτων βλέπει δύο κόσμους· ὁ εἷς εἶνε ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν, ὁρατὸς μόνον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας καὶ εὐρισκόμενος ἐκτὸς τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου· ὁ ἄλλος εἶνε ὁ κόσμος τῶν φαινομένων ἐν τῷ χώρῳ καὶ τῷ χρόνῳ. Ὁ εἷς ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς «ἐπιστήμης», ὁ ἄλλος τὸ τῆς «δόξης». Ὁ δυῖσμός οὗτος ὁ ἐκδηλούμενος ὑπὸ πολλαπλᾶς μορφᾶς (πέρας - ἄπειρον, νόησις - αἴσθησις, ποίησις - μίμησις, τὸ αὐτὸν - τὸ ἕτερον) εἶναι κατ' οὐσίαν ἢ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Ὁ ἠθικὸς αὐτὸς χαρακτήρ ἀποτελεῖ τὴν πρωταρχικὴν σημασίαν, τὴν βαθυτέραν πηγὴν τῆς πλατωνικῆς αὐτῆς ἐννοίας. Ὅλαι αἱ ἀντιθέσεις τοῦ Πλάτωνος ἔχουσι τὴν ῥίζαν αὐτῶν εἰς τὴν βασικὴν διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· ὁ λόγος δὲ τούτου εἶνε ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς καταλαμβάνει τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Πλάτωνος· ἡ ἐννοια τῆς καθαρᾶς νοήσεως εἶνε δυνατὴ μόνον ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἠθικῆς ὡς ἰδέας τοῦ καλοῦ (ἀγαθοῦ).

Ὅλοι οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος, καίτοι ἀφορῶσι πλεῖστα καὶ ποικίλα θέματα, ἀποβλέπουσιν εἰς ἓνα μόνον σκοπὸν: τὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σκεφθῇ τις τὸ καλὸν ἄνευ τοῦ κακοῦ, διότι τὸ καλὸν εἶνε ἀντικείμενον γνώσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ κακόν. Ἀκριδῶς τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος ἡ ὅποια δὲν εἶνε θεωρία περὶ τοῦ καλοῦ (ἀγαθοῦ) ἀλλὰ θεωρία περὶ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ.

Ὁ Πλάτων ὅμως εἶναι ἠθικολόγος καὶ διὰ τοῦτο θεωρεῖ ὡς ὑπάρχον ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον δέον νὰ ὑπάρχη, δηλαδὴ τὸ καλόν, ἐνῶ τὸ κακόν

άπλούστατα δὲν ὑπάρχει διότι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη· διὰ τοῦτο ἐπίσης θεωρεῖ ὡς φαινομενικὸν μόνον τὸν κόσμον τῶν αἰσθήσεων, ἐνῶ πραγματικός, ἀληθινὸς εἶνε μόνον ὁ τῶν ἰδεῶν.

Ὅπως ὁ ἠθικὸς δυῖσμός ἐν γένει οὕτω καὶ ἡ πλατωνικὴ περὶ τοῦ κόσμου ἀντίληψις ἤρχισε μὲ τὸ νὰ θεωρῆ ὡς ἀπόλυτον τὸν βασικὸν αὐτῆς δυῖσμόν. Ὁ κόσμος τῆς «ἐπιστήμης» καὶ ὁ κόσμος τῆς «δόξης» εὐρίσκονται εἰς ἀσυμβίβαστον ἀντίθεσιν. Ἡ πλατωνικὴ ὁμῶς θεωρία παρουσιάζει καὶ ἄλλην τάσιν, τὴν ἀντίθετον τουτέστι τάσιν ἢ ὁποῖα συνίσταται εἰς τὴν σχετικοποίησιν τῶν ἀντιθέσεων. Ὁ Πλάτων προσπαθεῖ νὰ πληρώσῃ τὸ χάσμα τὸ χωρίζον τοὺς δύο κόσμους. Αὐτὸς εἶνε ὁ σκοπὸς τῆς θεωρίας τοῦ «μεταξὺ» ἢ ὁποῖα χαρακτηρίζει τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ ἀπαισιοδόξου δυῖσμοῦ εἰς μίαν στάσιν ἢ ὁποῖα ἀναγνωρίζει καὶ τὸν κόσμον τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητος.

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῶν μεγάλων ἠθικολόγων εἶνε στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἀτομικὴν αὐτῶν ζωὴν. Ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ Πλάτωνος ἔσχεν τὸ ἐρωτικὸν πάθος, ὁ πλατωνικὸς ἔρως. Ὁ Πλάτων ἠγάπα τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπόθει νὰ διαμορφώσῃ τὸ πνεῦμα των καὶ καταστήσῃ αὐτοὺς κοινωνίαν ἀγάπης· ἠθέλε νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἀγαπημένα θέματα τοῦ ὑπῆρξαν δύο: ἡ ἐκπαίδευσις καὶ τὸ Κράτος. Κύριον δὲ πρόβλημα εἶνε πλέον δι' αὐτὸν ἡ ἀναζητήσις τοῦ καλοῦ, τῆς δικαιοσύνης τὰ ὁποῖα μόνον ἠδύναντο νὰ δικαιολογήσουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, νὰ δικαιολογήσουν τὴν «παιδείαν» καὶ τὴν «πολιτείαν». Ὁ ἔρως ὁμῶς εἶνε τὸ «μεταξὺ», ὁ μεσάζων διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ ἐπετυγχάνετο ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός.

Ὁ Πλάτων ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε ὡς θεωρητικὸς φιλόσοφος ἀσχολούμενος μὲ τὴν καθαρὰν ἐπιστήμην. Αἱ νεώτερα. ἔρευναί ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Πλάτων ἦτο πρωτίστως πολιτικός. Δὲν ἦτο ἀνθρώπος τῆς δράσεως καίτοι τοῦτο ἦτο τὸ ἰδεῶδες του. Ἦτο ἀνθρώπος ὁ ὁποῖος δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ ὄν ἀλλ' εἰς τὸ δέον τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ θέλησις παίζει σπουδαιότερον ρόλον ἀπὸ τὴν γνῶσιν. Ἡ θέλησις του ἦτο θέλησις ἠθικολόγου καὶ πολιτικοῦ καὶ ἐβασίζετο ἐπὶ τῆς μεταφυσικῆς· διὰ τοῦτο καὶ ἐξωτερικεύετο ὑπὸ τύπον ἰδεολογίας καθαρῶς θρησκευτικῆς. Ἀπόδειξιν τούτου εὐρίσκομεν ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ VII ἐπιστολῇ. Ἡ δικαιοσύνη ἀποτελεῖ τὸ κύριον πρόβλημα τῆς ὅλης φιλοσοφίας του: εἶναι ἀνάγκη νὰ εὑρεθῆ ἡ ἠθικὴ βάση τῆς δράσεως καθόσον ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἀπόλυτος κυριαρχία τοῦ Κράτους εἶνε αἱ κυριαρχοῦσαι ἰδέαι καὶ ἐπιθυμίαι του. «Ἔργον τοῦ φιλοσόφου εἶνε νὰ κυβερνᾷ» λέγει ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Ἀλλὰ τίνος φιλοσόφου; βεβαίως τοῦ ὁπαδοῦ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος. Ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ νέου Δίωτος αἵτινες ἔσχον ὡς συνέπειαν αἱματηρὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ μεγάλου κράτους τῆς Σικελίας (τῶν Συρακουσῶν), δεικνύει ὅτι ἡ Ἀκαδημία δὲν ἦτο σχολὴ πρὸς ἀνάδειξιν σοφῶν ἀλλὰ ἴδρυμα διὰ νὰ προετοιμάσῃ πολιτικούς. Ἡ

ἐπιστήμη κατὰ ταῦτα, δὲν ἦτο διὰ τὸν Πλάτωνα ὁ τελικὸς σκοπὸς ἀλλὰ, ὅπως καὶ διὰ τοὺς Πυθαγορείους, μέσον πρὸς ὄρισμένον τινὰ τελικὸν σκοπὸν. Ἡ ἐπιστήμη τῆς κοινωνίας πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν πολιτικὴν. Τὸν χαρακτήρα τοῦτον τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος καθιστᾷ ἰδιαιτέρως καταφανῆ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἀντιλαμβάνεται οὗτος τὴν ἔννοιαν τῆς ἀληθείας. Εἰς τὴν «Πολιτείαν» ἐκτίθεται ὅτι δικαιολογεῖται καὶ μάλιστα ἐπιβάλλεται τὸ ψεῦδος ὅταν διὰ τούτου ἐπιτυγχάνεται ἢ καλλιτέρα διακυβέρνησις τοῦ λαοῦ. «ἀληθές» εἶναι ὅ,τι ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους. Εἰς τὴν ἰδεώδη πολιτείαν, ὅπου δηλαδὴ κυριαρχεῖ ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος, ἡ κυβέρνησις ὀφείλει νὰ καταφεύγῃ εἰς ψεῦδη καὶ πλάνας ἀρκεῖ νὰ τὸ ἀπαιτῇ τὸ συμφέρον τῶν ὑπηκόων. Βλέπομεν ἄρα καθιερουμένην τὴν ἀρχὴν ὅτι ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα, τοῦθ' ὕπερ σημαίνει τὴν ὑπεροχὴν τῆς θελήσεως (δράσεως) ἔναντι τῆς γνώσεως, καὶ τῆς δικαιοσύνης ἔναντι τῆς ἀληθείας. Τὸ κριτήριον εἶνε τὸ συμφέρον τοῦ Κράτους. Τὴν θεωρίαν του περὶ γνώσεως θεωρεῖ ἀνωτέραν τῆς τῶν σοφιστῶν διότι ἔχει μεγαλειτέραν χρησιμότητα καὶ ζωτικὴν ἀξίαν. Φθάνει δὲ μέχρι τοῦ σημείου νὰ προτείνῃ ὅπως καὶ ἡ θρησκεία καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ ποίησις τεθῶσιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Κράτους. Ὅλα ὅμως αὐτὰ φυσικὰ διὰ τὸν Πλάτωνα τὸν πολιτικὸν εἶνε κάπως ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸν Πλάτωνα τὸν θεωρητικὸν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ψυχολογίας. Ὁ τελευταῖος διακηρύττει σύμφωνα μὲ τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν του, ὅτι μόνον τὸ γενικὸν ὑπάρχει ἐς αἰεὶ ἐνῶ τὸ ἀτομικὸν δὲν ὑπάρχει, συγχρόνως δὲ ἐν τῷ «Συμποσίῳ» ὁμιλεῖ περὶ ἀθανασίας τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς. Ἴσως νὰ ἐθεώρει ὑπαρχούσας διαφορῶν βαθμῶν ἀληθείας: ἀλήθειαν ἐπιστημονικὴν καὶ λογικὴν, ἀλήθειαν παιδαγωγικὴν καὶ πολιτικὴν, καὶ ἀλήθειαν θρησκευτικὴν ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τελευταία νὰ εἶχε δι' αὐτὸν τὴν μεγαλειτέραν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα. Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα εἶνε χρήσιμα διὰ νὰ κατανοηθῇ ἡ περὶ τῆς δικαιοσύνης θεωρία τοῦ Πλάτωνος.

Αἱ περὶ τὴν ἔννοιαν τῆς δικαιοσύνης λογικαὶ ἀναλύσεις τῶν πρώτων διαλόγων τοῦ Πλάτωνος συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ «Θρασυμάχου» (ὁ ὁποῖος ἀπετέλεσε βραδύτερον τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς «Πολιτείας») δὲν ἀπολήγουσιν εἰς θετικὸν ἀποτέλεσμα. Κατόπιν παρεμπίπτει ἡ μετάβασις εἰς τὴν Ἰταλίαν ὅπου ὁ Πλάτων ἐγνώρισε τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν μεταφυσικὴν τῶν Πυθαγορείων. Τὸ κέντρον τῆς διδασκαλίας τούτων ἀποτελεῖ ἡ πεποίθησις ἀφ' ἐνός μὲν ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἀμοίβεται ἢ τιμωρεῖται ἀναλόγως τῶν ἐπὶ τῆς γῆς πράξεων τῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἐν τέλει θὰ ὑπερισχύσῃ τὸ καλὸν ἔναντι τοῦ κακοῦ. Τὴν θεωρίαν ταύτην, ἡ ὁποία ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη εἶνε θεωρία περὶ τῆς δικαιοσύνης, ἀνέπτυξεν ὁ Πλάτων ἐν τῷ «Γοργία» του. Δικαιοσύνη εἶνε κατὰ τὸν «Γοργίαν» ἡ μετὰ θάνατον ἀνταπόδοσις τῶν πράξεων τοῦ ἀνθρώπου ἀναλόγως τῆς φύσεώς των. Ἡ ἀρχὴ αὕτη κυριαρχεῖ καὶ ἐν τῇ «Πολιτεία».

Ἡ μετὰ θάνατον ὅμως ἀνταπόδοσις προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν τῆς

ψυχῆς ἢ ὁποῖα θὰ ἐξακολουθήσῃ ζῶσα εἰς ὑψηλοτέραν τινὰ σφαῖραν καὶ ἢ ὁποῖα θὰ ὑποστῇ τῆς συνεπειᾶς τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πράξεων. Ἄλλ' ἡ θεωρία τῆς μετὰ θάνατον ἐπιβιώσεως τῆς ψυχῆς συνεπάγεται καὶ τὴν θεωρίαν τῆς προϋπάρξεως αὐτῆς ἢ ὁποῖα πάλιν ὁδηγεῖ εἰς τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως ὡς ἀναμνήσεως, θεωρίαν τὴν ὁποίαν ἐξέθηκεν ὁ Πλάτων τὸ πρῶτον εἰς τὸν «Μένωνα». — Ἡ ἀρχὴ ὅμως τῆς ἀνταποδόσεως μετὰ θάνατον δὲν λύει τὸ ζήτημα τῆς δικαιοσύνης, ἀπλῶς τὸ μεταθέτει· θὰ ἀμοιφθῶσιν οἱ πράξαντες τὸ καλόν. Ἄλλὰ τί εἶνε τὸ καλόν; ὅποτε βλέπομεν ὅτι ἡ ἀνεύρεσις τῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης προϋποθέτει τὴν γνώσιν τῆς ἐννοίας τοῦ καλοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ σπουδαιότερον καὶ κεντρικώτερον μέρος τῆς «Πολιτείας» ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν θεωρίαν περὶ τῶν ἰδεῶν τῶν ὁποίων ἢ ἀνωτέρα καὶ σπουδαιότερα εἶνε ἡ ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ. Τὴν ἰδεώδη αὐτὴν πολιτείαν θὰ κυβερνήσωσιν οἱ φιλόσοφοι διότι λόγιον τῆς πνευματικῆς αὐτῶν μορφώσεως θὰ γνωρίζωσι τὸ καλόν, τὸ ἀγαθὸν καὶ θὰ ἔχωσι διὰ τοῦτο τὴν θέλησιν νὰ τὸ πραγματοποιήσωσι. — Τί εἶνε ὅμως τὸ καλόν; Οὔτε εἰς τὴν «Πολιτείαν» οἰδεῖται ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο. Ὁ Σωκράτης, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποτείνονται, προσπαθεῖ νὰ ἀποφύγῃ οἱ δὲ συνομιληταί του δέχονται νὰ τοὺς δώσῃ προσωρινὰς μόνον ἀπαντήσεις. — Ἐν προσωρινὸν συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον καταλήγει ὁ διάλογος εἶνε ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἐνεργεῖ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ὡς ὁδηγὸν τὸν ὀρθὸν λόγον· ὁ ὀρθὸς λόγος ἀποτελεῖ λοιπὸν τὸ κριτήριον τῆς δικαιοσύνης. Κατόπιν ὅμως ἐγκαταλείπεται ἡ ὁδὸς αὐτὴ τῆς συζητήσεως καὶ ἀναζητεῖται ἡ ἐννοια τοῦ καλοῦ διὰ νὰ εὑρεθῇ ἡ ἐννοια τῆς δικαιοσύνης. Ἄλλ' ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα περὶ τοῦ καλοῦ δὲν οἰδεῖται οὔτε εἰς τὴν «Πολιτείαν» οὔτε εἰς ἄλλον τινὰ διάλογον. Ἄντι νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὁ Σωκράτης δέχεται νὰ ὁμιλήσῃ μόνον περὶ τοῦ «ἐκγόνου» τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ υἱοῦ του, ὁ ὁποῖος εἶνε ἀπαράλλακτος μὲ τὸν πατέρα. Ὁ σκοπὸς τῆς μεθόδου ταύτης εἶνε νὰ ἀναβιδάσῃ τὴν δικαιοσύνην εἰς τὴν τάξιν τῶν θεῶν ὅποτε καὶ δὲν δύναται πλέον νὰ γίνῃ λόγος περὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ. Τὸ καλόν εἶνε διὰ τὸν Πλάτωνα ἡ ἀόρατος θεότης, ἡ ὑπερτάτη θεότης. Ὁ ἐκγονος τοῦ καλοῦ εἶνε ὁ ἥλιος ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἶνε θεότης. Μανθάνομεν ἄρα τελειωτικῶς ὅτι τὸ καλὸν ὑπάρχει χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὸ τί εἶνε. Οἱ κυβερνῶντες φιλόσοφοι θὰ τὸ βλέπωσι, καὶ αὐτὸ ἀρκεῖ.

Μεταξὺ τοῦ κύκλου τῶν μαθημάτων διὰ τῶν ὁποίων θὰ μορφωθῶσιν οἱ φιλόσοφοι τὴν πρωτεύουσαν θέσιν καταλαμβάνει ἡ διαλεκτική. Ἡ διαλεκτικὴ ὅμως ἐργαζομένη δι' ἐννοιῶν θὰ φέρει τὸν φιλόσοφον μέχρι τοῦ ἀπωτάτου ἄκρου τοῦ δυναμένου νὰ γνωσθῇ· ἄρα δὲν θὰ προσδώσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν τοῦ καλοῦ· διότι αὕτη εὑρίσκεται πέραν τοῦ ὄντος, πέραν τοῦ δυναμένου νὰ συλληφθῇ διὰ τῶν λογικῶν δυνάμεων τοῦ νοῦ· πρὸς τοῦτο ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἄλλαι δυνάμεις τῆς ψυχῆς. Συνδυάζοντες τὰ ἐν τῷ «Συμποσίῳ» ἐκτιθέμενα πρὸς τὸν «Φαῖδρον», καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὴν VII ἐπιστολὴν θὰ εἶνε ἀνάγκη

νά φαντασθῶμεν τὴν ἐνόρασιν τῆς ὑπερτάτης ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ ὡς μίαν διαίσθησιν, ὡς αἰφνιδίαν φώτισιν ἐκδηλουμένην κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἐκστατικῆς καταστάσεως. Ἴδου πῶς περιγράφει ὁ Πλάτων τὸ φαινόμενον τοῦτο: «Ὅποιος ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τοῦτο καὶ εἶνε ἐξοικειωμένος μὲ αὐτό, θὰ ἔχει αἰφνιδίως τὸ συναίσθημα ὡς ἐὰν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του νὰ ἀνάπτεται ἀπὸ ἓνα σπινθῆρα μιᾶ φωτιᾶ ἢ ὁποῖα ἐκτοτε ἐξακολουθεῖ νὰ τρέφῃ αὐτὴ ἑαυτήν». Τὸ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος περιγραφόμενον φαινόμενον ἀνήκει προφανῶς εἰς τὴν θρησκευτικὴν πείραν, ἢ ὁποῖα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν πείραν, δὲν εἶνε προσωπικὴ εἰς τοὺς πάντας ἀλλὰ μόνον εἰς ὀλίγους ἐκλεκτούς· διὰ τὸν λόγον τοῦτον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν θρησκευτικὴν πείραν λογικῶς δηλ. μέσῳ ἀφηρημένων ἐννοιῶν καὶ ἄρα διὰ λέξεων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων δὲν δύναται νὰ ἀπάντησῃ εἰς τὸ ἐρώτημα τὸ σχετικὸν πρὸς τὸ ἀπόλυτον ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον εἶνε θεὸς καὶ ἄρα ἀνέκφραστον. Οὔτε διὰ τῶν νόμων εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκφρασθῇ τὸ ἀνέκφραστον καὶ ἄρα ἢ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς φύσεως τῆς δικαιοσύνης θὰ λέγεται: ὅτι εἶνε τὸ θεῖον μυστήριον, καὶ ἄρα εἶνε πλέον περιττὸν νὰ τίθεται τοιοῦτον ἐρώτημα.

Μεγάλῃ ἀμφισβήτησις ἐπικρατεῖ περὶ τοῦ ἐὰν ὁ Πλάτων εἶνε μυστικιστῆς, ἰδίᾳ διότι πολὺ καταφανῆς εἶνε ὁ κοινωνικὸς χαρακτήρ τῆς φιλοσοφίας, ἢ δὲ περὶ τῶν ἰδεῶν θεωρία του, ἀπολήγουσα εἰς τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης, δεικνύει σαφέστατον πολιτικὸν προσανατολισμόν. Ἄφ' ἐτέρου ὅμως ὁ μυστικιστῆς εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἀκοινωνητος: δὲν θέλει νὰ ἀναμορφώσῃ τὸν κόσμον οὔτε νὰ κυριαρχήσῃ αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπ' αὐτόν. Ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος, κατὰ τὸ ἀποφασιστικώτερον αὐτῆς μέρος εἶνε ἀληθῆς μυστικισμὸς, διότι ἡ θέα τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ εἶνε ἀνέκφραστος καὶ ἀμετάδοτος ἐξαρτωμένη ἐξ ἐσωτερικῆς πείρας. Ἐξ ἄλλου τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐνοράσεως αὐτῆς, ἢ δικαιοσύνη, καὶ αὐτὴ ἡ θέα ἄνευ τῆς ὁποίας εἶνε ἀδύνατον τὸ ἄτομον νὰ γνωρίσῃ τί εἶνε ἡ φιλοσοφία, ἔλα αὐτὰ δίδουσιν εἰς αὐτὸ (τὸ ἄτομον) τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα νὰ κυβερνήσῃ τὸ κράτος. Πῶς συμβιβάζονται ταῦτα; Δὲν ἀντιφάσκει ὁ Πλάτων πρὸς ἑαυτόν: Καὶ ὅμως ἀφοῦ καὶ τὰ δύο σκέλη τῆς ἀντιθέσεως ἀνήκουσιν εἰς πνεῦμα οἶον εἶνε τὸ τοῦ Πλάτωνος θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τρόπος συμβιβασμοῦ, τρόπος ἑναρμονισμοῦ αὐτῶν. Ἴδου αὐτός: Ἡ σωτηρία τοῦ ἐκλεκτοῦ ἐκείνου ἀνθρώπου τῆς χάριτος ἢ ὁποῖα ἐγκείται ἐν τῇ θεᾷ τοῦ ἀγαθοῦ γίνεται τὸ μυστικὸν τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ δι' αὐτοῦ γίνεται ἡ σωτηρία ὄλων τῶν λοιπῶν, τοὺς ὁποίους αὐτὸς διευθύνει: δὲν εἶνε οὗτοι βεβαίως εἰς θέσιν νὰ ἀκολουθήσωσι τὸν ἄρχοντα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας διὰ τῆς θεᾶς τοῦ ἀγαθοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἀποκλείονται τῆς κυβερνήσεως· μόνος τρόπος διὰ νὰ σωθῶσιν εἶνε νὰ ὑποταχθῶσιν ἀπολύτως εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἄρχοντος, ὁ ὁποῖος μόνος γνωρίζει τὸ ἀγαθὸν καὶ συνεπῶς θέλει αὐτό. Αὐτὸς εἶνε ὁ λόγος τῆς τυφλῆς ὑπακοῆς τῆν ὁποῖαν οἱ κυβερνώμενοι, μάζα ἀτόμων ἐστερημένων πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὑφείλθουσι νὰ

ἔχουσιν ἀπέναντι τοῦ ἄρχοντος, μόνου κατόχου τοῦ μυστικοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχοντος πρὸς τὸν λαόν. Ὁ μυστικισμὸς τοῦ Πλάτωνος, ἀποτελῶν τελείαν ἔκφρασιν τοῦ ἀ-λογισμοῦ, εἶναι καὶ ἡ δικαιολογία τῆς ἀντιδημοκρατικῆς πολιτικῆς του, ὡς καὶ ἡ δικαιολογία πάσης αὐταρχίας.

Περαίνων τὴν ἀνάλυσίν του ὁ κ. Kelsen λέγει ὅτι διὰ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος τὸ πρόβλημα τῆς φύσεως τῆς δικαιοσύνης δὲν τίθεται. Ἡ ἀπάντησις τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου θὰ εἶνε ὅτι δικαιοσύνη ἀπόλυτος ἢ κατὰ ἀνάλογον δὲν ὑπάρχει διότι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ καθορισθῇ διὰ ἐννοιῶν. Τὸ ἰδεῶδες τοῦτο εἶνε αὐταπάτη καὶ πλάνη. Ἡ ἀνάγκη ὅμως, ὁ διακαῆς πόθος μιᾶς δικαιοσύνης, καὶ ἡ πίστις εἰς ἀνωτέραν τινὰ ἀπόλυτον ἀξίαν εἶνε τόσο ἰσχυροὶ ὥστε καμμία λογικὴ σκέψις δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ τοὺς κλονίσῃ. Ἐὰν πρόκειται περὶ αὐταπάτης, περὶ πλάνης, ἡ πλάνη αὕτη εἶνε ἀδιάσειστος καὶ ἰσχυροτέρα ἀπὸ οἵανδήποτε πραγματικότητα. Διὰ τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων, ἴσως μάλιστα καὶ διὰ τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα, ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τούτου νὰ μὴ ἔγκειται εἰς ἀπάντησιν διδομένην εἰς ἐρώτημα τεθὲν ὑπὸ τῆς λογικῆς, ὑπὸ τοῦ Λόγου. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀνθρωπότης δὲν θὰ ἀρκεσθῇ ποτὲ εἰς τὴν ἀπάντησιν τῶν σοφιστῶν, οἱ ὅποιοι ἠρνοῦντο τὴν ὑπαρξίν ἀπολύτου δικαιοσύνης, καὶ θὰ προτιμήσῃ, μὲ πᾶσαν θυσίαν, νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδὸν τοῦ Πλάτωνος, ὁδηγῶσα τὴν ὁδὸν τῆς θρησκείας.

M. T.

(Ἐκ τῆς Revue Philosophique τῶν Παρισίων)

Maurice Caullery: Le problème de l'évolution.

Payot, 1931.

Τὴν ἐξέλιξιν δέχεται ὁ συγγραφεὺς ὡς γεγονὸς ἀναμφισβήτητον. Ἐκ τῆς ἐν τῷ χρόνῳ ἀλληλουχίας τῶν κυριωτέρων μορφῶν (ἰχθύς, πτηνὰ, μαστοφόρα, ἀρθρόποδα μαλακία κτλ.) ἐξάγει τὴν σπουδαίαν παρατήρησιν ὅτι ἡ ἐξέλιξις δὲν ἀποτελεῖ ὁμοίμορφόν τινα διαδικασίαν οὔτε εἶνε κατ' ἀνάγκην βραδεία.—Δέχεται τὴν μορφολογικὴν προσαρμογὴν τῶν γενῶν θεωρεῖ ὅμως τὴν προσαρμογὴν ταύτην ὡς αἰνίγμα δυσεπίλυτον.

Ὡς εἴπομεν ὁ κ. C. δέχεται τὴν ἐξέλεξιν ὡς γεγονὸς ἐκτὸς πάσης ἀμφισβήτησεως, ὡς τὴν μόνην λογικὴν θεωρίαν. Θεωρεῖ ὅμως αὐτὴν ὡς γεγονὸς μοναδικόν, δηλαδὴ ὅτι ἅπαξ μόνον ἦτο δυνατόν νὰ ἐμφανισθῇ ἡ ζωὴ τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῶν ἀρνητικῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὅποια ἔδωκαν ὄλα τὰ πειράματα πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτομάτου γενέσεως. (Ἴσως τὸ ἀπόλυτον τοῦτο συμπέρασμα νὰ μὴ εἶνε,